

KO'P FUNKSIONALLI KOMPLEKSLAR

*Ziyatova Aziza Fayzullo qizi -BIvaA 1-kurs magistranti
Safarova Inobat Achilovna-o`qituvchi
Samarqand davlat arxitektura-qurilish universiteti,
Samarqand, O`zbekiston.*

Annotatsiya. Ushbu maqolada shahar sharoitida ko'p funktsiyali binolarni o'rganish, ushbu binolarning zamonaviy arxitekturadagi funktsiyasini tahlil qilish haqida ma'lumot berilgan. Muayyan funktsiyalarni bajarish uchun mos bo'lgan ayrim turdagi binolarning tahlili tasvirlangan.

Аннотация. В данной статье представлена информация по исследованию многофункциональных зданий в городских условиях и анализу функции этих зданий в современной архитектуре. Описан анализ некоторых типов зданий, подходящих для выполнения определенных функций.

Annotation. Annotation. This article provides information on the study of mixed-use buildings in urban settings and the analysis of the function of these buildings in modern architecture. An analysis of certain types of buildings suitable for performing certain functions is described.

Kalit so'zlar: shaharsozlik, ko'p funktsiyali, inshootlar, ko'p qavatli, ko'p kvartirali uy, ma'muriy bino, savdo markazi, savdo binolari, tuzilma.

Ключевые слова: градостроительство, многофункциональное, сооружения, многоэтажный, многоквартирный дом, административное здание, торговый центр, коммерческие здания, сооружение.

Key words: urban planning, multifunctional, structures, multi-storey, residential building, administrative building, shopping center, commercial buildings, structure.

Kirish. Ko'p funktsiyali inshootlar qurish va loyihalash funktsional komplekslar keng tarqalgan. Bugun ular madaniyat va arxitektura va qurilishni modernizatsiya qilishning ajralmas elementiga aylandi. Ko'p qavatli ko'p funktsiyali komplekslar turli maqsadlar uchun bir joyda joylashtirish uchun mo'ljallangan. Binolar guruhlarini tushunish va ulardan foydalanish (ma'muriy binolar, ko'ngilochar joylar, sport, dam olish, madaniy-ko'ngilochar, ommaviy oziq-ovqat, savdo va boshqalardir. Asosiy maqsad muayyan funktsiyalarga mos keladigan binolarning ayrim turlarini ishlab chiqish edi. Binoning shakli uning funktsional mazmuni bilan belgilanadi deb hisoblagan zamonaviy me'morlar funktsional talablarga ustunlik beradigan nazariyalarni ishlab chiqdilar. Zamonaviy ko'p funktsional komplekslar ko'p qirrali

tavsiflanadi. Bunda o'tish joylari, atriumlar, turli funktsional maydonlarning kombinatsiyasi.

Ko'p funktsiyali ob'ektni modellashtirishning asosiy xususiyati shaharsozlikning tipologik va kompleks yechimiga ehtiyoj borligi. Fazoviy modelni ishlab chiqishning hal qiluvchi bosqichi atrof-muhitni qurishdir. Ko'p funktsiyali inshootlarga jamoat joylarining uzluksiz o'zaro bog'langan tizimi sifatida qoida tariqasida, pastki darajadagi har qanday kosmik rejalashtirish strukturasi ko'p funktsiyali inshootlarda ochiq shahar infratuzilmasi elementlarini funktsiyalari yuqori qavatlarida savdo va o'yin-kulgi ofis va turar-joy o'z ichiga oladi, garajlar esa er ostida amalga oshiriladi.

Yuqori sifatli ko'p funktsiyali kompleks ikki tomonlama kesishishni yo'q qiladi. Bunda ofis xodimlari savdo maydoni orqali ish joylariga ketmasligi kerak va mehmonxona mehmonlari ofis labirintlari orqali xonalariga o'tishi kerak emas. Har bir funktsional yo'nalish qismi alohida kirish joyi, to'xtash joyi bo'lishi kerak. Ko'p funktsiyali komplekslar, birinchi navbatda, quyidagilar aks etishi kerak:

-joriy sharoitlar:

-shahar makonini saqlash va shakllantirish, uni bog'lovchi bo'g'in bo'lish;

-shahar faoliyatini rag'batlantirish;

-ijtimoiy xilma-xillikni yaratish;

-tarixiy va madaniy kontekstga mos kelishi;

-shahar taraqqiyoti naqshlariga mos keladi va mulkka ega dinamik barqarorlik;

-har bir funktsiya talablariga javob berish;

-turli funktsiyalar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni ta'minlash;

-texnologiyadan optimal foydalanish;

-iqtisodiy talablarga javob berish;

-inson psixikasiga mos kelishi.

Ijtimoiy-iqtisodiy siyosatni tubdan o'zgartirish sharoitida bizning mamlakat va yangi tashkiliy-iqtisodiy tuzilmalarga o'tish kerak yirik shahar jamoat markazi sifatida ko'p qavatli ko'p funktsiyali majmuaning printsiptial yangi kontseptsiyasidan kelib chiqadi.

Katta ko'p funktsiyali kompleksning dizayni, bu shahar muhitining muhim ajralmas qismi bo'lib, dizaynerlar va mijozlardan muammoga yangicha qarashni va yangi bilimlarni talab qiladi.

Hozirda faoliyat ko'rsatayotgan ko'plab misollar osonlikcha amalga oshirilmadi. Ular nafaqat ko'p funktsiyali foydalanish g'oyasini falsafiy qabul qilish uchun, balki ma'muriy, moliyaviy va operatsion cheklovlar dunyosida bunday tuzilmalarning haqiqiy qurilishi uchun ham davom etayotgan kurashni tasvirlaydi. So'nggi yillar ichida shahar markazida aralash foydalanish mumkin bo'lgan binolarni qurishga xalaqit beradigan qonunlarni o'zgartirish uchun harakat qilinmoqda. Bunday tendensiyaga

qarshi qo'yilgan asosiy dalil shundaki, bitta tuzilishda bir nechta funksiyalarning kombinatsiyasi iqtisodiy emas deyilmoqda.[3]

1.-rasm. Ko'p funktsiyali ob'ektni Perspektiv tasvir va interyerlari.

Muallif Korotaeva A.S., Чеснокова, О.Г. Многофункциональные комплексы : учебно-методический комплекс Росс. Федерации: ВолгГАСУ, 2011.

Turar-joy va savdo funksiyalarini birlashtirish nafaqat konstruktiv va iqtisodiy jihatdan foydasiz, balki foydalanish va boshqarishda ham samarasiz bo'ladi, deb ishonilgan. Biroq, ushbu dalillarda qo'llanilgan statistika faqat qurilish sanoatining hozirgi kungacha ixtisoslashuvini aks ettiradi. Vaqt o'tishi bilan qurilish texnikasining ixtisoslashuvi ko'pfunksional binolarning iqtisodiy jihatdan samarali bo'lishiga olib keldi. Shuni unutmashimiz kerakki, ko'pfunksional tuzilmalarning birinchi prototiplari bugungi tajribani hisobga olgan holda ayniqsa samarali bo'lmagan. Faqatgina ushbu binolarning ommaviy qurilishi va takomillashtirilishi ularni iqtisodiy jihatdan samarali qildi. Ammo shunga qaramay, agar biz ularni shaharning umumiy iqtisodiyoti nuqtai nazaridan ko'rib chiqsak, bunday binolar shahar hayotining rivojlanishiga zarar etkazadigan butun hududlarni qurishni boshlaganda, ularning iqtisodiyoti shubhali bo'lib qolmoqda.[1]

Ko'p funktsiyali tuzilmalar teng yoki hatto tejamkor bo'lishi mumkin, ammo qurilish qoidalari va moliyalashtirish shartlari hali ham ularni yaratishga yordam bermaydi. (Masalan, mamlakatimizdagi uy-joy kreditlari uy-joy korporatsiyasi bilan kelishilgan bo'lishi kerak. Savdo binolari bino hajmining 10% dan ortig'ini tashkil etadigan turar-joy binolarini qurish uchun undan kredit olish qiyin.) ko'pfunksional inshootlar shahar qurilishi uchun tejamkorroq degan da'vo, agar shahar miqyosida ko'rib chiqilsa, asossiz bo'lib chiqadi. Bunday binolardan tashkil topgan joylar faqat kun yoki haftaning bir qismida ishlatiladi, qolgan vaqt esa bo'sh. Aksincha, ko'p funktsiyali tuzilmalar odamlarni turli vaqtlarda to'playdi, ya'ni, shahar makonidan

ancha samarali foydalaniladi. Ko'p funktsiyali binolarni qurish uchun kapital qo'yilmalar ko'pfunksional binolarga qaraganda yuqori bo'lsa-da, shahar to'qimalaridan ko'proq foydalanish tufayli ularning eksplutatsiyasi arzonroq. Nazoratsiz ko'pfunksionalizm oxir-oqibat shahar hayotini buzadi, shu kabi alohida binoni ham. Buni rivojlangan chet eldagi Nyu-Yorkning Bronks turar-joy bloki, Sent-Luisdagi Prute Aigow turar-joy bloki, Detroyt markazidagi biznes rayoni va boshqalar yaxshi tasvirlaydi.[2]

Ko'p qavatli ko'p funktsiyali komplekslar - tuzilmalar, maqsadi va foydalanish bo'yicha turli xil binolar guruhlari (ma'muriy idora, ko'ngilochar, sport-sog'lomlashtirish, madaniy-ko'ngilochar, jamoat joylari) yagona ishlab chiqilgan hajmda joylashtirish uchun mo'ljallangan. Oziq-ovqat, savdo va boshqalar). bloklarining hajmi va nisbati aniqlanadi dizayn topshirig'i, shaharsozlik holati, shuningdek, kontseptsiya murakkab.¹

Asrimizning boshlarida shaharsozlikning zamonaviy falsafasida noto'g'ri tushunilgan funktsionalizm bilan bog'liq oqimlar tarqaldi. Masalan, Ikkinchi jahon urushidan so'ng ularning ta'siri ostida Shimoliy Amerika shaharlari paydo bo'ldi, natijada tuzatib bo'lmaydigan xatolar yuz berdi. Funktsional bo'linishning ulkan shaharsozlik tajribasi deyarli Amerika shahrining o'limiga olib keldi. Jeyn Jekobe o'zining "Buyuk Amerika shaharlarining o'limi va hayoti" kitobida buning natijalarini tasvirlaydi.

Xulosa. Ko'p funktsiyali inshootlar shaharning "sog'lig'ini" tiklashga yordam beradi degan fikr shahar ichidagi murakkab munosabatlarni tushunishimizga asoslanadi. Har qanday tirik organizmda bo'lgani kabi, shaharda ham uning qismlari o'rtasida murakkab bog'liqlik mavjud. Sog'lom shaharda bunday o'zaro bog'liqlik birinchi qarashda har doim ham ko'rinmaydi, ammo tarkibiy qismlardan biri yo'q qilinsa, darhol nomoyon bo'ladi.

Biologiyadan ma'lumki, simbiozda turli organizmlarning o'zaro ta'siri butunning foydasi uchun sodir bo'ladi. Xuddi shu narsa shaharda ham kuzatilmoqda. Turli funktsiyalarning jismoniy yaqinlashishi ularning har biri yaxshiroq namoyon bo'lishiga imkon beradi. Masalan, kechki spektakllarga tashrif buyuruvchilar yaqin atrofdagi restoranga borishdan xursand bo'lishadi. Agar do'konlar restoranlarga yaqin bo'lsa, faqat tushlik qilish uchun kelgan odamlar bir vaqtning o'zida biror narsa sotib olishadi yoki teatrga kirishadi, chunki bu xususiyatlar yonma-yon joylashgan. Aksincha, turar-joy funktsiyasini biznes mahallalaridan tashqariga olib chiqing va kechqurun soat beshdan keyin ular cho'llab va oxir-oqibat xavfli bo'lib qoladilar. Boshqa funktsiyalarning hayotiy qo'llab-quvvatlashidan mahrum bo'lgan bunday kvartal o'ladi.

¹ <https://vgasu.ru/attachments/chesnokova.pdf>

Shaharda turli yoshdagi minglab odamlar yashaydi - ularning har biri o'z turmush tarzi, qiziqishlari, odatlari, munosabatlariga ega-va ularning barchasi turli ehtiyojlariga mos shahar muhitiga muhtoj. Shahar to'qimasi ushbu turli ehtiyojlarni to'g'ri qondirish va ular o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni tashkil qilish uchun etarlicha keng qamrovli va boy bo'lishi kerak. Ko'p funktsiyali tuzilmalar bunday o'zaro ta'sir uchun asos yaratishi mumkin.

Adabiyotlar.

1. Чеснокова, О.Г. Многофункциональные комплексы: учебно-методический комплекс Министерство образования и науки Росс. Федерация; Волгогр. государственный архитектор-строит ун.-т. Волгоград: ВолгГАСУ, 2011.
2. Цайдлер, Э. Многофункциональная архитектура / Э. Цайдлер. М. : Стройиздат, 1988. 152 с.
3. Никонов, Н.Н. Большепролетные покрытия. Анализ и оценка : учебное пособие для ву-зов / Н.Н. Никонов. 2-е изд., доп. и перераб. М. : АСВ, 2000. 400 с.
4. Архитектура : учебник / Т.Г. Маклакова, С.М. Нанасова, В.Г. Шарапенко, А.Е. Балакина. М. : АСВ, 2004. 464 с.
5. Сафарова, И. А., & Суюнова, Н. А. (2023). ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ И СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ ЧАЙХАНЫ НА ВОСТОКЕ. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 18(8), 111-119.
6. Gayratovna, I. D., & Zilola, A. (2022). Leisure Parks in the Regional Centers of the Samarkand Region. *Texas Journal of Multidisciplinary Studies*, 9, 68-69.